

ZDENKO MARŠÁLEK

VE DVOU UNIFORMÁCH

**Elektronická databáze příslušníků
československých jednotek v zahraničí
za druhé světové války, kteří sloužili
v německé branné moci**

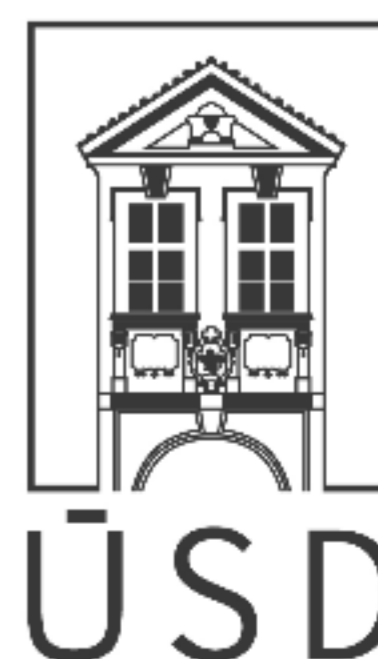
Ústav pro soudobé dějiny
Akademie věd České republiky, v. v. i.

OBSAH

OBEČNÉ ÚDAJE	2
Základní data	2
Pozadí vzniku a základní koncepce databáze	2
Prameny a další zdroje	3
Technické specifikace	5
STRUKTURA DATABÁZE	8
Osobní údaje	8
Služba v čs. exilovém vojsku na Západě.....	9
Služba v německé branné moci.....	11
Okolnosti zajetí.....	11
Okolnosti úmrtí.....	12
Přílohy a odkazy.....	12
VYUŽITÍ DATABÁZE A PRAKTICKÉ POSTUPY	12
Praktické postupy.....	15
Seznam zkratk v databázi.....	16
PODĚKOVÁNÍ	17

Akademie věd
České republiky

OBECNÉ ÚDAJE

Základní data

Elektronická databáze vznikla v průběhu řešení výzkumného projektu *Příslušníci německé branné moci vřadách čs. armády za druhé světové války jako příklad marginalizace v procesu tvorby historické paměti*, který podpořila Grantová agentura České republiky (registrační číslo projektu 18-11418S). Databáze je i jedním z publikačních výsledků tohoto projektu. Vznikala postupně v letech 2018-2021, a na počátku roku 2022 byla převedena do konečné formy a v podobě vybraných údajů souběžně zpřístupněna na webových stránkách projektu.

- Obsahem databáze jsou osobní záznamy vybrané skupiny příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí v letech druhé světové války
- Údaje jsou jednotně kategorizovány; umožňují full-textové vyhledávání, exporty, řazení podle vybraných kritérií a vícevalorní křížová srovnávání
- Databáze je zpracována v programu Access
- Předkládaná databáze je výběrem z širší pracovní databáze, která zahrnuje jak jiné kategorie osob, tak i některé další kategorie údajů
- Databáze k 1. 3. 2022 obsahovala 3223 osobních záznamů
- Databáze je v plné publikované formě pro účely odborného výzkumu dostupná v knihovně Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (Vlašská 9, Praha 1)
- Vybrané údaje databáze jsou zveřejněny na webových stránkách ÚSD AV ČR (<http://www.marginalization.usd.cas.cz/>)

Pozadí vzniku a základní koncepce databáze

Základní koncept databáze vychází ze zkušeností, které hlavní řešitel a jeden z dalších spoluřešitelů projektu získali během dlouholeté práce na elektronické databázi všech příslušníků československých jednotek v zahraničí v letech druhé světové války, vznikající ve Vojenském ústředním archivu - Vojenském historickém archivu v Praze v letech 2005-2013.¹ Zcela nové perspektivy historického i sociologického zkoumání, které se v průběhu tvorby těchto databází objevovaly, opakovaně přinášely mnohá překvapení i samotným tvůrcům, a staly se podkladem pro řadu odborných studií a monografií.² Osvědčený koncept byl proto zvolen i v tomto případě, s výhodou, že již bylo možné lépe předem odhadnout možnosti konkrétní databáze a modelovat tak její technickou podobu.

¹ Celková databáze příslušníků zahraničních jednotek slouží interním potřebám zmíněného archivu. Některé údaje, vybrané s ohledem na ochranu citlivých údajů, jsou v zjednodušené formě zpřístupněny na webových stránkách Vojenského ústředního archivu (<http://www.vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>, cit. 04-03-2022).

² Problémy a možnosti vznikající databáze příslušníků čs. zahraničních jednotek zmínila studie Z. Maršálek, *Němec v „české“ armádě. Problematika statistického podchycení účasti „československých Němců“ v zahraničním vojenském odboji v letech 2. světové války*, in: I oni byli proti. Sborník z mezinárodní historické konference, Ústí nad Labem 2007, s. 153-166. Následovaly některé dílčí výstupy, např. TÝŽ, *Česká, nebo československá armáda? Slováci v čs. zahraničních jednotkách za 2. světové války*. Česko-slovenská historická ročenka, 2009, s. 63-84; TÝŽ, *Rusíni v československých vojenských jednotkách ve Francii 1939-1940*. *Paginae historiae*, 2015, č. 2, s. 141-164; TÝŽ, *Internacionalisté pod drobnohledem: Interbrigadisté v československých jednotkách za druhé světové války pohledem sociologických kategorií*. *Paginae historiae*, 2017, č. 1, s. 44-61. V době, kdy databáze již představovala hutný korpus

Zkušenost především velela k opatrnosti a rozmyslu při samotném zakládání databáze. Pro úspěšné zpracování velkého množství dat je totiž zcela zásadní vhodně zkombinovat rozsah a hloubku zanášených údajů s faktorem času. V případě příliš velkého rozsahu dat se tvorba databáze neúměrně protáhne, a naopak, pokud se rozsah dat plně podřídí časovému imperativu, může výsledná databáze zůstat daleko za možnostmi, které zdrojové materiály poskytují. Vhodným řešením se v minulosti neukázalo ani extenzivní personální rozšíření týmu. Především bylo v širším týmu velmi těžké až nemožné udržet striktní jednotnost záznamů (bezpodmínečně přitom nutnou pro elektronická vyhodnocování), ať již z hlediska různého stupně osobního nasazení a motivace, různé míry a zvláště různé struktury chybovosti a celé řady dalších okolností. Elektronické zpracování ve velkých týmech z těchto důvodů vyžaduje maximální zjednodušení zápisů, což se však negativně odráží na výpovědních možnostech databáze. Ukázalo se, že tříčlenný tým je v tomto směru maximem.

Zásady zpracování aktuální databáze vycházely přímo z těchto zkušeností. Již předem byl znám přibližný počet záznamů. Jednalo se o řádově pět a půl tisíce osob, z nichž byla do publikované verze databáze vybrána jasně charakterizovaná podmnožina o řádově třech tisících osobách. Jde tedy o dosti značný rozsah, mnohé základní i dílčí údaje však již byly známy z předchozích výzkumů, a objem práce při zaznamenávání údajů proto mohl zvládnout jeden pracovník. Tím se současně minimalizovala možná nejednotnost záznamů.

Jedním z podstatných poznatků získaných v předchozím období se také stalo zjištění, že i přes pečlivou přípravu a uvážlivé rozhodování o technické a obsahové podobě databáze se její tvorba stává živým procesem. Teprve v průběhu vkládání údajů se postupně ukazují dříve nečekané aspekty a souvislosti, které je nutné v databázi nově zohlednit a nějakým způsobem začlenit. Je to přirozené – pokud by výsledky databáze měly pouze naplňovat úvodní očekávání, stávaly by se tautologií. Výsledky by jistě byly více než dostačující, zkušenost však ukázala, že nejpodstatnějšími poznatky byly právě ty nečekané, kdy teprve během analýzy mezivýsledků vycházely na povrch zcela nové perspektivy vnímání a nazírání.

Prameny a další zdroje

Zvolená forma databáze vyžaduje maximální stručnost jednotlivých záznamů. Podstatným úkolem se proto stal výběr údajů a jejich kategorií. Databáze má uživatelům z řad širší veřejnosti především sloužit k základní orientaci a k získání údajů k jednotlivým osobám. Pro odborné využití pak nabízí možnosti exportů různých podskupin, a to ve více – prakticky libovolných – kombinacích.

Databáze je databází personální, a pramenná základna je proto především založena na dobových materiálech personální evidence československých vojenských jednotek v zahraničí. V první řadě se jednalo o fondy a sbírky, které spravuje **Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv**. Základním personálním spisem každého příslušníka čs. exilového vojska se stal Kmenový list, který zahrnoval osobní údaje a stručné údaje o průběhu služby. Kmenové listy jsou z historických důvodů uloženy ve třech institucích. V zásadě platí, že Kmenové listy osob narozených do roku 1910 jsou uloženy ve Vojenském ústředním archivu v Praze, osob narozených mezi lety 1911 a 1920 ve Vojenském historickém archivu v Bratislavě, a Kmenové

byly její údaje využity mj. v monografii Z. Maršálek – P. Hofman, *Dunkerque 1944–1945. Ztráty Čs. samostatné obrněné brigády během operačního nasazení ve Francii*, Praha 2011. Hlavním výstupem, odrážejícím možnosti již dokončené databáze, se stala monografie Z. Maršálek, „Česká“, nebo „československá“ armáda? *Národnostní složení československých vojenských jednotek v zahraničí v letech 1939–1945*, Praha 2017.

listy mladších osob uchovává Vojenský historický archiv – Centrálna registratúra v Trnavě. Kmenový list³ nicméně poskytuje především údaje o službě v československých jednotkách. Skutečnost, že daný voják předtím sloužil ve wehrmachtu, zde často vůbec není zmíněna, natož aby zde bylo možné dohledat podrobnosti. Kmenové listy tedy při tvorbě databáze sloužily pouze jako pomocný pramen k dohledání a verifikaci údajů, zjištěných jinde.⁴ Dalším prvotním pramenem jsou Odvodní protokoly, pořizované během jednání příslušných odvodních (prezentačních) komisí. V postupném sledu zaznamenávaly vojáky tak, jak chronologicky před danou komisí přicházeli. Záznam obsahuje nejzákladnější osobní údaje. Neúplné jsou záznamy o případné předchozí službě v meziválečné československé armádě, a většinou chybí zmínka o předchozí službě ve wehrmachtu. Mimo rubriky byla do odvodních protokolů zpětně zaznamenávána data odjezdů daných vojáků „do pole“, tento údaj je však možné využít pouze k verifikacím, neboť není spolehlivě uváděn u všech osob. Po dobrých zkušenostech z předchozích projektů se (dosti překvapivě) základním pramenem stal pramen nikoliv primární. Jedná se o tzv. sbírku 24,⁵ která historicky vznikla jako pokus příslušných orgánů komunistické Státní bezpečnosti o shromáždění dokumentů k jednotlivým příslušníkům československého zahraničního vojska. Anorganickým vybíráním jednotlivých dokumentů a dalších materiálů z různých spisů vznikl neucelený a zcela chaotický soubor, pořizený za cenu rozbití a devalvace původních fondů. Sběr navíc nebyl dokončen, a některé výběry zůstaly torzovité. Výpovědní hodnota sbírky je proto vzhledem k jednotlivým osobám velmi rozmanitá.⁶ Většinou materiály k jednotlivým vojákům obsahují Odvodní (prezentační) lístek, kam byly v průběhu odvodního řízení zanášeny základní údaje (a odkud byly teprve přepisovány do odvodních protokolů). Jedná se tedy o primární pramen. Z pohledu výzkumu tématu je podstatné, že jednou z rubrik byl i údaj o případné předchozí vojenské službě.⁷ Často zde lze nalézt nejen záznam, že dotyčný sloužil ve wehrmachtu, ale také podrobnosti o jednotce a délce této služby. Údaje však nejsou spolehlivé, zvláště pak co do určení jednotek a útvarů. Kromě připravených rubrik se ale ustáleným zvykem stalo uvádění řady údajů na zadní stranu formuláře. Zde lze také nalézt mnoho užitečných údajů. Ve složkách sbírky 24 k jednotlivým osobám se nezdá náhodou nacházet i některý z výslechových protokolů, který poskytuje podrobnější údaje o službě ve wehrmachtu a umožňuje případnou komparaci s Odvodním lístkem. Kontrolním materiálem, který v projektu velmi dobře slouží pro základní evidenci dotyčných osob, je tzv. *Kartotéka příslušníků čs. vojenských jednotek za druhé světové války – Západ*. Původně začala vznikat na podzim roku 1940 u evidenční skupiny čs. vojska. Po válce pak kartotéka dlouhá léta sloužila potřebám resortní komise pro vydávání osvědčení podle zákona č. 255/46 Sb. Na malých kartičkách jsou hutnou formou skvělým způsobem zachyceny nejdůležitější údaje, a to jak údaje osobní, tak i záznamy o průběhu služby. Užitečné jsou i údaje, které po válce na kartičky v průběhu mnoha let dopisovali pracovníci výše zmíněné komise.

³ Z uvedeného pravidla ovšem existují výjimky, a při hledání dokumentů k jednotlivým osobám je třeba oslovit všechny tři zmíněné instituce.

⁴ Kmenové listy ale při tvorbě databáze nelze pominout, neboť mnohdy jsou v nich (často náhodně a neorganicky) vloženy další dokumenty, někdy se zcela zásadním významem.

⁵ VÚA – VHA Praha, sbírka 24 (Spisy tzv. evidenční a doplňovací skupiny Náhradního tělesa čs. vojenských jednotek na Západě; bývalý fond č. 24 Studijního ústavu Ministerstva vnitra).

⁶ Z archivářského pohledu, z obecné perspektivy vztahu k historickým dokumentům, ale i z pouhé optiky zásad kancelářské práce je sbírka spíše konkrétním dokladem a obecnou ilustrací způsobů práce tehdejší Státní bezpečnosti, a také úrovně vzdělanosti a intelektuálních horizontů jejích příslušníků i této organizace jako celku.

⁷ Podoba Odvodního (prezentačního) lístku vznikla ještě v roce 1939 ve Francii, a formulář proto počítal pouze s údajem o službě v meziválečné čs. armádě. Rubrika však byla později využívána i pro záznam o službě v jiných armádách.

Kromě těchto základních materiálů, které sloužily jako pramenná kostra databáze, bylo v průběhu předchozího výzkumu i přímo během trvání projektu prostudováno velké množství dalších relevantních materiálů, především z provenience různých oddělení exilového Ministerstva národní obrany, materiály vojenských přidělců a styčných důstojníků (zvláště v Itálii a na Středním východě), dokumenty Stábu pro vybudování branné moci, Hlavního velitelství, velitelství Československé samostatné obrněné brigády a jejích jednotek a útvarů, a mnohé další, např. Inspektorátu čs. letectva; podstatné informace jsou také obsaženy v tzv. sbírce 37.⁸ Pro rekonstrukci chronologie služby vojáků se jako neocenitelné ukázaly záznamy v Kmenových rozkazech Náhradního tělesa, kde jsou zapsány veškeré personální přesuny ve smyslu přidělení a zařazení k útvarům, a některé další druhy rozkazů.

Co se týče sbírek a fondů **Národního archivu**, zde byly studovány zvláště výslechové protokoly, jejichž exempláře byly kromě příslušných vojenských orgánů zasílány i exilovému Ministerstvu vnitra. V Národním archivu je k dispozici i celá řada dalších dokumentů, v drtivé většině se však jedná o materiály z provenience vojenských složek, které jsou v originálech a ve větší míře úplnosti uloženy ve Vojenském historickém archivu.

Důležitými zdroji se ukázaly sbírky **Muzea Hlučínska**. Jeho pracovníci se mj. dlouhodobě věnují shromažďování osobních výpovědí pamětníků v audio- i videoformě. Práce s pamětníky také přináší obohacení muzejních sbírek o množství dobových dokumentů a dalších artefaktů, bezprostředně se vztahujících k tématu vojenské služby v německé branné moci i obecně k identitě místního obyvatelstva a jeho postojích. Projekt a přímo i databáze mohly čerpat také z bohatých sbírek dobových fotografií. V českém kontextu specifická problematika Hlučínska je zachycena i ve stálé expozici muzea *Kdo jsou lidé na Hlučínsku*.⁹

Na tomto místě není zmíněna řada fondů, sbírek a dalších materiálů z různých archivů a dalších institucí, které v průběhu projektu členové týmu prostudovali. Mnohé byly využity v rámci různých publikačních výstupů, nikoliv však bezprostředně pro personální záznamy této databáze. Plného využití se naopak dostalo poznatkům, získaným členy týmu během předchozích výzkumů. Mimo jiné se jedná o osudy těch vojáků-bývalých příslušníků wehrmachtu, kteří během služby v československé armádě zahynuli¹⁰ nebo specifické skupiny vojáků z Hlučínska, která se posléze stala předmětem jedné z klíčových sond celého projektu.¹¹

Technické specifikace

Zkušenosti z předchozích databází především pomohly ve výběru odpovídajícího programu a při určení rozsahu a hloubky zpracovávaných údajů. Pro databázi byl zvolen osvědčený program *Access*, který umožňuje nejen fulltextové vyhledávání, ale především různé a vícečetné řazení podle libovolně volených kategorií. Díky tomu je možné vytvářet a exportovat základní i složitější křížová srovnání, což při výzkumu daného tématu poskytuje řadu dat v kombinacích například mateřského jazyka a konfese, věku, povolání, vzdělání nebo místa narození.

⁸ VÚA – VHA Praha, sbírka 37 (Archiv Velitelství vojenské zpravodajské služby; bývalý fond č.37 Studijního ústavu Ministerstva vnitra).

⁹ Viz obsáhlý katalog výstavy J. Jung – J. Neminář, *Kdo jsou lidé na Hlučínsku*, Hlučín 2017.

¹⁰ Z. Maršálek – P. Hofman, *Dunkerque 1944–1945*, passim.

¹¹ J. Neminář, *Obyvatelé Hlučínska v československé zahraniční armádě na Západě*. Bakalářská práce, FF UK, Praha 2012.

Poznatky z tvorby minulých databází se projeví především v důslednější kategorizaci a rozčlenění údajů, což se technicky odrazilo ve vytvoření celé řady dílčích rubrik. Jejich počet byl nicméně v zájmu srozumitelnosti a přehlednosti omezen, a to jak v celkové databázi, tak i v její publikované podobě, a především v podobě, zveřejněné na webových stránkách. Nepublikovány zůstaly také některé údaje, které by bylo možno považovat za citlivé, zvláště pak záznamy o odsouzeních a trestech za běžné kriminální činy (naopak zveřejněny jsou údaje o případném členství dotyčných v nacistických organizacích). Jako citlivé byly také vyhodnoceny údaje o národnosti, mateřské řeči a konfesi dotyčných. Publikovány nebyly ani údaje, sloužící autorům k dalšímu budoucímu výzkumu nebo ty, které se přímo netýkají zvoleného tématu. Tyto zůstaly v pracovních verzích databáze.

Databáze zůstává živou, a to i (ba právě) po skončení grantového projektu. Ukončení projektu totiž neznamená završení výzkumu, v kterém členové týmu hodlají dále pokračovat. V publikované databázi jsou proto zahrnuty rubriky, jejichž naplnění je dosud jen částečné nebo je dokonce pouze v počátcích. Tyto kategorie nebyly součástí konkrétního projektu a jsou určeny k dalšímu doplňování. Nejsou proto zveřejněny na webových stránkách.¹²

Databáze ve své pracovní formě obsahuje řádově pět a půl tisíce osobních záznamů. Jedná se jak o ty bývalé příslušníky německé branné moci, kteří posléze sloužili v československých zahraničních jednotkách, tak i o československé občany, kteří nastoupili do polské exilové armády nebo jiných spojeneckých ozbrojených složek (Rudá armáda, britská či americká armáda, ale také partyzánské jednotky v různých zemích atd.). Dále pracovní verze databáze zahrnuje ty, kteří neprošli sítím zpravodajských výslechů, nebyli ke službě v československých jednotkách připuštěni a zůstali v zajetí, a také ty, kteří byli podrobeni výslechům, ale sami se do československé armády odmítli přihlásit. Z této celkové souhrnné množiny byla vybrána jasně charakterizovaná podmnožina vojáků, kteří v československých vojenských jednotkách skutečně nastoupili službu. Dále pak byla tato podmnožina zúžena na československé vojenské jednotky na Západě, tedy organizované ve Francii, Velké Británii a na Středním východě. Výzkum zastoupení bývalých příslušníků německé branné moci v československých jednotkách na Východě je zatím spíše v počáteční fázi. Prozatím existují záznamy k několika stovkám osob, torzovitost by však narušila ucelený a pravděpodobně téměř kompletní soubor vytvořený pro jednotky na Západě, a proto tato podmnožina vojáků nebyla zařazena. Záznamy v celkové pracovní databázi jsou nicméně koncipovány tak, aby mohly být kdykoliv přiřazeny i do publikované formy databáze. To se ostatně týká i dalších skupin, z nichž některé byly výše vyjmenovány (služba v polské exilové armádě apod.).

Významným doplněním databáze jsou přílohy, zařazované postupně u těch osob, o nichž již byly publikovány životopisy, medailony, studie či články různého charakteru. Jejich zařazení se samozřejmě odvíjí od dohod ohledně autorských a licenčních práv.

V aktuální podobě (k 1. březnu 2022) je v publikované verzi databáze zařazeno 3223 osobních záznamů. Předpokládá se, že toto číslo může v průběhu dalších výzkumů mírně narůst, byť pouze v řádu několika jednotek osob.

¹² Jedná se například o zatím pouze kusé údaje o službě dotyčných osob v meziválečné čs. armádě, o zařazení do konkrétních jednotek wehrmachtu, o dosažených vojenských hodnostech a další.

(Muzeum Hlučínska)

(VÚA-VHA Praha)

STRUKTURA DATABÁZE

Údaje zahrnuté v databázi především vycházejí z dobových záznamů, pořízených během odvodu či prezentace do československého zahraničního vojska. Sekundárními zdroji pro personální údaje jsou různé další dokumenty, jako výslechové protokoly, hlášení, seznamy a také materiály z provenience institucí, pověřených evidencí a přezkumem v rámci agendy zákona č. 255/46 Sb. Tyto materiály a výslechové protokoly se staly primárním zdrojem pro údaje o službě dotyčných osob v německé branné moci.

Jednotlivé rubriky databáze jsou strukturovány tak, aby umožnily a maximálně usnadnily vyhledávání konkrétních osob a tvorbu vybraných křížových srovnání a exportů.

Rubriky jsou rozděleny do šesti tematických oddílů:

- 1) Osobní údaje
- 2) Služba v čs. zahraničních jednotkách
- 3) Vojenská hodnost
- 4) Služba v německé branné moci
- 5) Okolnosti zajetí
- 6) Okolnosti úmrtí

Osobní údaje

Na prvním místě je uvedeno **Příjmení** a **Jméno** dotyčných osob, a bezprostředně poté následuje rubrika případných krycích či dalších jmen. Řada bývalých příslušníků wehrmachtu využila možnosti sloužit pod vybraným krycím jménem, aby ochránila sebe i rodinu v případě zajetí nebo jiného prozrazení jejich služby ve spojeneckých armádách. Mnohé personální dokumenty, a to včetně základních (Kmenový list) byly proto vedeny právě na tato krycí jména, a skutečná jména byla známa jen úzkému okruhu zpravodajců a personálních důstojníků na exilovém Ministerstvu národní obrany.

Dalšími rozhodnými údaji jsou **Datum** a **Místo narození**. Problém jednotné podoby toponym byl vyřešen podobně jako v předchozích databázích. S ohledem na dobové reálie projektu by se základem mohl stát místopis podle úzu, zavedeného přímo v době války. Především z důvodu technických obtíží (území Československa bylo po roce 1938 začleněno do několika jiných státních útvarů) a také z důvodů státoprávních byla zvolena kodifikace platná pro třicátá léta 20. století, která vznikla v návaznosti na sčítání lidu v roce 1930. Vzorem toponym se tedy staly příslušné místopisné lexikony.¹³ Pokud je záznam ověřen podle lexikonu a v rámci databáze sjednocen, je za ním umístěn křížek (např. *Pohora, okres Litomyšl+*). V případě toponym ležících mimo hranice meziválečné Republiky československé je záměrem uvádět jak současnou podobu názvu daného místa, tak i jeho historickou, což je například velmi důležité pro území Slezska a další oblasti, kde po válce došlo k významným posunům hranic a s tím souvisejícími změnami oficiálních tvarů toponym. Vzhledem k přehlednosti databáze i pro případné zahraniční návštěvníky nejsou používány ustálené české názvy ani u notoricky známých lokací (Berlín, Drážďany, Budapešť), ale originální tvar (Berlin, Dresden, Budapest). V ojedinělých případech se některá (zvláště zahraniční) toponyma nepodařilo spolehlivě verifikovat; jsou proto uvedena ve tvaru uvedeném v příslušném materiálu. U osob narozených mimo území meziválečné Republiky československé je snahou databáze, uvádět také místo domovské příslušnosti – ať již v zahraničí (zpravidla se v tomto případě jednalo o cizí státní občany), nebo na území Československa: *Wien, Rakousko (přísl. Pohora, okres Litomyšl+)*.

¹³ *Statistický lexikon obcí v Republice československé, I. Země česká; II. Země moravskoslezská, Praha 1934 a 1935.*

Rubrika **Povolání** je významná zvláště pro zkoumání sociálního původu vojáků. Je především založena na údajích, poskytovaných samotnými vojáky během odvodního/prezentačního řízení, a někdy se tak liší od údajů v jiných materiálech.

Služba v čs. exilovém vojsku na Západě

Na prvním místě je uvedeno **Datum odvodu** (respektive prezentace).¹⁴ Z identifikační perspektivy je klíčovou rubrikou **Osobní číslo** přidělené každému vojáku během odvodního/prezentačního řízení. V exilovém vojsku šlo o základní personální identifikátor. V průběhu předchozích databázových projektů se právě přijetí osobního čísla za základní evidenční identifikátor stalo krokem, který umožnil postavit výzkum personálního složení československého exilového vojska na kvalitativně novou technickou bázi. Dosavadní zkoumání bylo totiž zásadně omezeno praxí abecední jmenné evidence.¹⁵ Ta ovšem jen obtížně reflektovala praxi více jmen (krycích nebo změněných) popřípadě velmi častou chybovost v dobovém zápisu (což platilo zvláště pro jednotky na Východě, ať již vzhledem k přepisu z azbuky či cyrilice, nebo z důvodu nízké vzdělanostní úrovně některých vojáků a často i samotných zapisovatelů). Přestože u zápisu osobních čísel občas docházelo k chybám, prakticky poprvé mohla být bezpečně určena identita jednotlivých osob v masovém měřítku. Osobní číslo je tedy v databázi základním personálním údajem, umožňujícím rychlé vyhledávání osob.

Další rubrika zachycuje **Datum skutečného nástupu služby**. Oproti mnoha jiným kategoriím československých vojáků, kdy od jejich odvodu do skutečného nástupu služby mohla uplynout i řada měsíců nebo dokonce roků, se u bývalých zajatců podobné případy vyskytly jen zřídka, a interval je proto většinou velmi krátký nebo často i nulový.

Podstatnou kategorií pro výzkum místa a významu bývalých příslušníků německé branné moci v zahraničních jednotkách a vzájemné interakce s ostatními vojáky je rubrika **Služební zařazení (od 1. 9. 1944 do 30. 5. 1945)**. Rozhodné datum („bod 0“) bylo vybráno okamžikem odjezdu hlavní polní formace jednotek organizovaných v Británii, tedy Československé samostatné obrněné brigády, na kontinent, kde se brigáda zařadila do sestavy spojeneckých vojsk. Rubrika ukazuje, kdy byl daný voják odeslán od týlových složek v Británii „do pole“, tedy k bojové jednotce. Vojáci byli do Francie v zásadě posíláni ve větších transportech, a někdy i v rámci celých nových jednotek. Kvantifikace umožňuje sledovat průběh postupného navyšování

¹⁴ Dobový branný zákon a z něho vyplývající předpisy rozlišovaly pojmy odvod a prezentace. Stručně řečeno, k odvodu se dostávali branci, kteří dosud v čs. armádě nesloužili, zatímco prezentace se týkala bývalých vojáků, respektive osob, které již v nějakém aktivním branném poměru byly. Pro konkrétní podmínky exilového vojska je důležité, že odvodem procházeli i ti vojáci, kteří již měli za sebou službu v jiných armádách (německé, polské, maďarské), ale v předválečné čs. armádě nesloužili. To se prakticky týkalo většiny bývalých vojáků wehrmachtu, kteří v letech 1938 a 1939 ještě nedorostli odvodnímu věku. Naopak ti starší z nich, kteří před rokem 1939 absolvovali povinnou vojenskou („presenční“) službu, oficiálně procházeli prezentací (neboť odvodem již dříve prošli). Průběh řízení však byl v obou případech takřka shodný, a příslušné zápisní formuláře měly identickou podobu: komise pouze v názvu formuláře (*Odvodní – Prezentační lístek*) vyškrtla příslušnou položku.

¹⁵ Po roce 1945 byla praxe osobních čísel (resp. kmenových čísel u jednotek na Východě) při správní evidenci opuštěna, a následně s ní nepracovala ani evidence, ani historikové. Dá se tedy říci, že systém byl prakticky zapomenut, respektive minimálně zůstal nevyužíván.

podílu bývalých německých vojáků v řadách Čs. samostatné obrněné brigády¹⁶ a naopak sledovat, kteří vojáci zůstávali v Británii (zvláště u Náhradního tělesa – NT), popř. byli zařazeni k jiným úkolům – např. k letectvu.¹⁷ Odjezd „do pole“ k brigádě je vyznačen zkratkou ČSOB, datem odjezdu a jednotkou, k níž byl daný voják nejprve zařazen, např. *ČSOB 1945-04-18 Spojovací rota*. Pozdější vnitřní pohyby v rámci brigády již nejsou reflektovány; výjimku představují případy, kdy byl dotyčný voják odeslán z Británie „do pole“ podruhé (např. po vyléčení ze zranění, nebo poté, co byl odvelen jako instruktor k Náhradnímu tělesu a poté se vrátil s vycvičenými vojáky zpět). U vojáků, kteří k 1. září 1944 již v československých jednotkách sloužili, ale neodjeli s polní brigádou do Francie, protože byli zařazeni k jiné složce (např. u Náhradního tělesa, letectva či jinde), je tento fakt výslovně uveden (*NT 1944-09-01; LS 1944-09-01*). Řada z nich byla „do pole“ vyslána později, a tento fakt je u nich zaznamenán jako druhý v pořadí (např. ve tvaru: *NT 1944-09-01; ČSOB 1945-10-19 Ženíjní rota*). Vojáci, kteří nastoupili službu až po 1. září 1944 a nebyli vysláni k brigádě, mají uvedenu zkratku svého působiště bez konkrétního data (*NT; LS; ČsVM-Itálie* apod.).

K oddílu mapujícímu služební zařazení patří i rubrika **Poznámka**. Jsou v ní zaznamenány některé významné skutečnosti zvláště služebního charakteru. Jedná se především o specifikace, které jsou charakteristické pouze pro malé podmnožiny celku, a nebylo by proto účelné, zařazovat je pod samostatné rubriky. Takto jsou zde například zachyceni vojáci, kteří byli vybráni k službě u letectva. Je jich pouhých 23, ale skutečnost, že se i přes svoji předchozí službu v nepřátelské armádě dostali k tak elitní složce, jakou představovalo letectvo, činí tento fakt hodným zaznamenání. Export pak umožňuje personální analýzu této malé skupinky, která může být základem pro širší postřehy a úvahy.¹⁸ Další takovou skupinou představuje 29 bývalých vojáků wehrmachtu, kteří se stali příslušníky tzv. Kombinovaného oddílu, malé jednotky, která v dubnu 1945 jako předvoj brigády vyrazila k československým hranicím a jako první formace jednotek ze Západu vkročila na půdu vlasti. Zvláštní záznam je proveden u několika málo jednotlivců, kteří v předválečné armádě dosáhli důstojnické hodnosti, což umožňuje porovnat, jak k této delikátní situaci exilové vojenské orgány přistupovaly.

Hodný pozornosti je i záznam u vojáků, kteří sice nesplnili zdravotní nároky na vojenskou službu (často se jednalo o následky zranění z bojů v řadách wehrmachtu), přesto však byli „přidrzeni ke službě v zájmu branné moci“, jak to umožňoval branný zákon. V naprosté většině se tak dělo na přání samotných vojáků. Dotyčný byl tímto zabezpečen formálním statutem československého vojáka, a následně sloužil v nějaké pomocné funkci u týlových složek v Británii. Z rubriky lze exportovat i všechny vojáky, kteří byli cizími státními příslušníky (šlo např. o vídeňské Čechy, české krajany z Polska či Německa apod.). Také je zde zaznamenáno případné vyloučení z československé branné moci (např. po zjištění členství v SS, SA či jiných nacistických organizacích; přesným záznamem je kupříkladu specifikována malá skupinka, zajištěná z tohoto důvodu ve zvláštním středisku v Ostende). Kromě služebních záznamů nalezne badatel v této rubrice i významný údaj osobní, a sice o případném příbuzenském poměru k jiným vojákům (bratr, otec, syn apod.), a některé jiné důležité údaje, které nebylo možno zaznamenat v jiných rubrikách.

¹⁶ Čistou kvantitativní studii zaměřenou na toto téma představuje Z. Maršálek, *Kliometrie a národní příběh: Zajatci z wehrmachtu jako vojáci čs. zahraničního vojska za druhé světové války*. Soudobé dějiny, 2020, č. 2, s. 235–254.

¹⁷ Službě bývalých německých vojáků u čs. letectva v Británii se věnuje studie Z. Maršálek, *Limity důvěry: Bývalí vojáci Wehrmachtu ve službě u československého letectva v Británii za druhé světové války*. *Theatrum Historiae*, 26 (2020), s. 215–244.

¹⁸ Možnosti podobných malých sond a analýz naznačuje studie, zmíněná v předchozí poznámce.

Služba v německé branné moci

Tento oddíl mapuje služební zařazení a délku služby dotyčných v německém vojsku. Záměrem je zaznamenat datum nástupu služby a tím určit, jak dlouhou dobu strávil dotyčný voják v německé uniformě předtím, než padl do zajetí a přihlásil se do československé armády. Lze tak posoudit míru nabytých vojenských zkušeností. Zjištění však má praktický význam i pro zpětná posouzení činnosti komisí, rozhodujících o přidělení statutů veteránů podle znění zákona č. 255/46 Sb.¹⁹ kde se jedním z rozhodujících kritérií posuzování stal faktor, zda doba služby v nepřátelské armádě výrazně nepřevýšila dobu služby v armádě československé.²⁰ Pro přehlednost je zařazena samostatná rubrika, jednoduchým způsobem kvantifikující přibližnou dobu služby v německé branné moci (údaj je v jednotkách měsíců). Rubrika zachycující **Druh vojska a jednotku** je z důvodu zatím slabé verifikace spíše orientační. Rozhodným okamžikem je moment zajetí či dezerce, jedná se tedy o poslední služební zařazení. V několikasícovém rozsahu je verifikace zdlouhavá, snahou je nicméně určit alespoň druh vojska (pěchota, dělostřelectvo...). Zkratky konkrétní jednotky vycházejí z běžného úzu wehrmachtu, např. *FJR 9* (=Fallschirm-Jäger Regiment 9) apod. Pracovní exporty již naznačily zajímavé možnosti sledování, k jakým konkrétním útvarům byli dotyční zařazováni, zda lze najít jejich větší koncentrace, či zda naopak lze vidět snahu o jejich co největší rozčleňování.

Zajetí

Jedná se o jeden z oddílů, na které byl při tvorbě databáze kladen zvláštní důraz. Příslušné záznamy jsou proto téměř kompletní, byť verifikace stále probíhá jak co do ověřování, tak co do sjednocování podoby záznamů. Z analýzy elektronických záznamů je možné sledovat případnou souvislost zvýšeného množství zajatců v daném období s konkrétními vojenskými operacemi (většinou, avšak ne vždy v podobě přímé úměry). Je také možné určit, z jakých bojišť se k československému vojsku bývalí němečtí vojáci dostávali, a v jakém poměru. Také je možné sledovat vliv logistických problémů s přepravou na Britské ostrovy (opožďování transportů zajatců z Itálie a Středomoří, praktická nevyužitelnost rekrutace v zajateckých táborech ve Spojených státech apod.).

V jednotlivých rubrikách je uvedeno **Datum** a **Místo zajetí**. V záznamu lokace je z důvodu snazších exportů ještě před konkrétním místem uváděna země (Itálie, Francie atd.), což je významné při určování podmnožin zajatých na různých bojištích (italské fronta, Francie, Řecko, Afrika aj.). Zvláštní údaj je zařazen, pokud dotyčný dezertoval do neutrální země. Pro rychlejší vyhledání takových případů je před názvem země uveden termín *dezertoval*, pokud přitom překročil hranice, uvedena i země, odkud tak učinil (např. *dezertoval Německo-Jugoslávie*, nebo *dezertoval Francie-Španělsko*). Pro analýzu procesu přijímání zajatců do československé exilové armády je významná rubrika **Do Británie dorazil**, která udává příslušné datum. Velká část dotyčných nastupovala do čs. armády v průběhu několika dní, někteří však z různých důvodů až po velmi dlouhé době.

¹⁹ *Zákon o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození* č. 255/46 Sb. z 31. 12. 1946 s účinností od 18. 6. 1946.

²⁰ Základní právní rámec nahlížení na předchozí službu ve wehrmachtu kodifikoval zmíněný zákon č. 255/46 Sb., § 1, odstavec 3:

Vlastnosti osob uvedených v odstavcích 1 a 2 nemůže nabyt, i když splňuje podmínky těchto odstavců, a) kdo konal službu v nepřátelské armádě [...]; v případech zvláštního zřetele hodných může ministr národní obrany povolit výjimku z tohoto ustanovení. Porovnání doby služby bylo ovšem jen součástí celkového posuzování, zda činnost dotyčného v nepřátelské armádě nepřevýšila jeho přínos pro národní osvobození.

Úmrtí

Poslední oddíl uvádí podrobnosti u těch 42 vojáků, kteří během služby v československých jednotkách na Západě zahynuli. Po rubrice **Datum úmrtí** následuje **Místo úmrtí**, v naprosté většině začínající tvarem *Francie, Dunkerque* a bližší specifikací konkrétního místa. Rubrika **Okolnosti úmrtí** především odlišuje, zda dotyčný zahynul přímo v bojové akci (tedy padl) nebo zemřel po zranění, popřípadě zahynul za jiných okolností, když např. zemřel mimo přímou bojovou akci při výkonu služby. Dále je uvedena **Hodnost při úmrtí**. Rubrika **Jednotka** na prvním místě uvádí formaci (takřka bez výjimky Čs. samostatná obrněná brigáda – *ČSOB*) a konkrétní jednotku (do stupně roty, u dělostřelectva do stupně oddílu). Poslední rubrika **Pohřben** uvádí lokaci a označení hrobu v okamžiku pohřbu. V pozdější době byla těla mnohých vojáků exhumována a přemístěna jinam, a změnil se i evidenční systém jednotlivých hřbitovů. Současné umístění a evidenční čísla jsou uvedena v dostupné publikaci a uživatel je v případě potřeby může snadno dohledat.²¹

Přílohy a odkazy

V databázi na webu jsou zařazeny odkazy u osob, o nichž již byly publikovány jejich životopisy či medailony, ať již ve formě samostatných studií a článků, nebo kapitol, odstavců a částí v monografiích nebo studiích. V zásadě se jedná o PDF dané publikace nebo její části. Případné začlenění do databáze se samozřejmě odvíjí od příslušné dohody či souhlasu ohledně autorských a licenčních práv. Postupně jsou tedy zařazovány pouze ty výstupy, k jejichž publikování byl získán souhlas. Autoři na tomto místě chtějí poděkovat za vstřícnost a laskavou spolupráci osloveným autorům, nakladatelstvím a dalším institucím, kteří tento souhlas udělili.

(Muzeum Hlučínska)

²¹Z. Maršálek – P. Hofman, *Dunkerque 1944–1945*, passim.

(VÚA-VHA Praha)

(VÚA-VHA Praha)

VYUŽITÍ DATABÁZE A PRAKTICKÉ POSTUPY

Databáze především slouží široké veřejnosti jako pomůcka k vyhledávání informací o vlastních příbuzných a předcích. Vzhledem k přirozenému toku času a menším možnostem uchovávání materiálů, dokladů a předmětů dnes rodiny v řadě případů nemají k dispozici ani některá základní data svých předků, a z okolností jejich životní dráhy rodinná paměť uchovává jen střípky. Dohledání potřebných údajů pomocí databáze umožní následný podrobnější výzkum v archivech.

Kromě prvotní orientace a získání základních osobních dat k jednotlivým osobám – což má velkou důležitost jak pro v současné době populární hledání rodinné historie, tak i pro administrativní účely různých státních a samosprávných úřadů a institucí – má databáze velký potenciál pro různé směry odborného historického výzkumu.

Díky elektronickému zpracování je v rámci celé množiny možné vybírání a porovnávání různých aspektů a kategorií. Záznamy o mateřské řeči, popřípadě národnosti umožňují srovnání s údaji, které dotyční udávali dříve (sčítání lidu 1921, 1930 a 1939, odvodní dokumenty z wehrmachtu apod.). V podobném smyslu je možné sledovat proměny nahlášených podob křestních jmen (ale i příjmení). V kombinaci s dalšími údaji tedy databáze představuje významný materiál pro zkoumání fenoménu vnímání vlastní identity smíšeného obyvatelstva a například také sebezáchovných strategií v interakci s různými státními orgány.²²

Tématem o sobě je regionalizace původu, tedy rozbor míst narození, popřípadě domovské příslušnosti dotyčných osob, který v průběhu vyhodnocování předchozích databází přinesl jeden z důležitých nových pohledů na skupinu příslušníků československého exilového vojska. Rozbor může ukázat jejich regionální rozvrstvení těchto osob. V konkrétním případě bývalých vojáků wehrmachtu se například podařilo kvantitativně doložit, kolik československých vojáků pocházelo z malého území českého Slezska. Lze sledovat závislost regionálního původu vojáků na chronologii, tedy, jak se v průběhu války měnila struktura nových dobrovolníků exilového vojska co do jejich místního původu.²³ Podobnou křivku lze sledovat i u aspektu národnosti, věku či jiných kategorií, což vždy poskytne potřebná tvrdá data pro podrobnější zkoumání libovolných dílčích nebo širších otázek. Zájemci o vývoj personálního složení exilového vojska mohou z databáze sledovat křivku nárůstu početního zastoupení bývalých příslušníků wehrmachtu v československých jednotkách²⁴ nebo místa, kde dotyční vojáci padli do spojeneckého zajetí. Do budoucna velmi slibnou se jeví možnost sledovat kariéru dotyčných v československém vojsku ve smyslu přiznávání hodností a povyšování, zařazování (či nezařazování) do velitelských a jiných funkcí a další podklady k případnému širšímu výzkumu loajality dotyčných a limitů důvěry v ně kladené ze strany politického vedení a vojska.

V největší míře ale databáze může přispět k výzkumu identit, loajalit a osobních strategií smíšeného a/nebo národnostně nevyhraněného obyvatelstva v rámci silně národně orientovaného státu. V tomto ohledu má velký potenciál i pro mezinárodní komparace a transnacionální perspektivy.

²² Možnosti v tomto směru naznačuje studie J. Neminář, *Přijímání do armády jako proces přidělování identity? Výsledky a prověřování německých zajatců československého původu*. Historie – Otázky – Problémy, 2016, č. 1, s. 102–119.

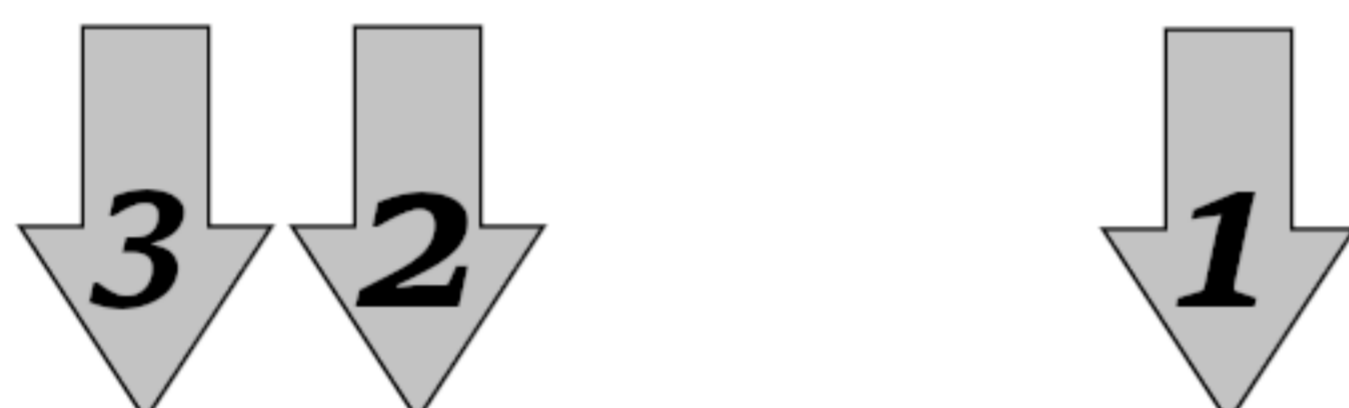
²³ Viz např. Z. Maršálek, *Regionalita původu. Československé zahraniční vojenské jednotky 1939–1945 jako migrační proces*, in: P. Bednařík – H. Nosková – Z. Maršálek (eds.), *Nucené migrace v českých zemích ve 20. století*, Praha 2018, s. 106–132.

²⁴ Ve vztahu k Čs. samostatné obrněné brigádě viz studii Z. Maršálek, *Kliometrie a národní příběh*.

Praktické postupy

Pro komparační a analytickou práci je nutné operovat s kompletní verzí, uloženou např. ve studovně Ústavu pro soudobé dějiny. Řazení, výběry a komparace nejsou možné ve verzi, prezentované na webových stránkách.

Standardním postupem je postupná volba potřebných kritérií a následně výběr a řazení. Prvním krokem je výběr příslušné kategorie (kliknutím na funkci *Najít*). Dále lze vybrat (kliknutím na příslušný údaj a aplikací funkce filtr *Výběr*) tuto kategorii (např. vojáky, narozené v jednom politickém okrese). Tento soubor pak lze dále libovolně řadit (kliknutím na příslušný sloupec a aplikací funkce řazení *Vzestupně/Sestupně*), ať již místopisně (podle jednotlivých obcí), nebo věkově, podle mateřské řeči nebo kupříkladu podle data nástupu služby ve wehrmachtu nebo v čs. vojsku. Z jednoho vybraného podsouboru lze také pořizovat další výběry (například osoby, které uváděly německou mateřskou řeč, měly nižší zdravotní klasifikaci, byly zajaty v Itálii atp. atp.). Možné souvislosti často vyvstanou až v průběhu rozborů a analýzy. Jednoduše se také lze navrátit o jeden či více kroků zpět, popřípadě funkcí *Přepnout filtr* přejít zpět do celkové databáze. Program *Access* umožňuje celou řadu dalších složitějších funkcí, pro běžného uživatele jsou však i tyto nejjednodušší plně dostatečné i pro poměrně hluboce zaměřená srovnání a analýzy.

	Povolání	Datum odvo	Místo oc	Zdra	Osobní číslo	Nastouj	Datum prezenta	Služební zařazení (od 01-09-1944)	Poznámky	Služba
	automechanik a řidič	16.04.1945	VB;	Av;	T-4984	ANO	1945-04-16	NT		
	pokrývač	22.01.1945	VB;	Av;	T-4045	ANO	1945-01-22	NT		PPL 36
	rolník	25.03.1945		Av;	T-4858	ANO	1945-04-16	NT		
	krejčí	16.05.1945	VB;	Av;	T-5547	NE	1945-05-16	NT	cizí státní příslušník (Rakousko)	
	horník	16.04.1945	VB;	A;	T-4803	ANO	1945-04-16	NT	bratr Pavel T-4777	
	obchodní příručí	16.04.1945	VB;	A;	T-5024	ANO	1945-04-16	NT		
	horník	16.04.1945	VB;	A;	T-4951	ANO	1945-04-16	NT		
	horník	16.04.1945	VB;	Av;	T-5286	ANO	1945-04-16	NT		
	jeřábník	09.12.1944	VB;	Av;	T-3595	ANO	1944-12-09	ČSOB 1945-02-23 LBA;		
	lesní praktikant	16.04.1945	VB;	A;	T-4822	ANO	1945-04-16	NT		
	dělník	23.03.1945	VB;	A;	T-4587	ANO	1945-03-23			
	student	16.04.1945	VB;	A;	T-4741	ANO	1945-04-16	NT		
	krejčí	22.08.1944	VB;	Av;	T-1640	ANO	1944-08-22	ČSOB 1944-09-01 MPr;		
	kuchař	22.08.1944	VB;	A;	T-1641	ANO	1944-08-22	NT 1944-09-01		
	obchodník	29.01.1945	VB;	B;	T-4136	ANO	1945-01-29	NT		
	horník	16.11.1944	VB;	Av;	T-2314	ANO	1944-11-16	ČSOB 1944-12-11 MPO;		
	automechanik	12.12.1944	VB;	A;	T-3547	ANO	1944-12-12	ČSOB 1945-01-30 ZTR;		HPPL 3
	horník	04.11.1944	VB;	Av;	T-2260	ANO	1944-11-04	ČSOB 1944-12-11 DPL, VO I;		
	obchodní příručí	29.01.1945	VB;	A;	T-4131	ANO	1945-01-29	ČSOB 1945-02-23 ZTR;		
	rolník	16.04.1945	VB;	Av;	T-4983	ANO	1945-04-16	NT		PPL 30
	kuchař	04.11.1944	VB;	Av;	T-2351	ANO	1944-11-04	ČSOB 1944-11-30 Sběrné středisko Ostend		PPL 24
	řezník	29.01.1945	VB;	A;	T-4132	ANO	1945-01-29	ČSOB 1945-02-23 MPO;		PPL 20
	malíř a natěrač	12.12.1944	VB;	A;	T-3716	ANO	1944-12-12	ČSOB 1945-01-29 MPr, RDZ;		VCHÚ

(VÚA-VHA Praha)

(VÚA-VHA Praha)

Seznam zkratek v databázi

Pro orientaci v databázi jsou zde uvedeny plné významy zkratek. Nejsou prozatím uvedeny zkratky týkající se služby v německém vojsku.

A	„Schopen bez vady“
Av	„Schopen s vadou“
B	„Schopen služeb pomocných“
Bv	„Schopen služeb pomocných s vadou“
C	„Vojenské služby neschopen“
BPL	Lehká protiletadlová baterie (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
BŠR	Brigádní štábní rota (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
BTD	Brigádní technické dílny (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
CP 4	cyklistický prapor 4 (Čs. předválečná armáda)
ČsAŠ-SV	Československý administrativní štáb na Středním východě
ČSOB	Československá samostatná obrněná brigáda
ČsVM-Itálie	Československá vojenská mise v Itálii
DO 258	Dělostřelecký oddíl 258 (Čs. předválečná armáda)
DPL	Dělostřelecký pluk (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
DPL 6	Dělostřelecký pluk 6 (Čs. předválečná armáda)
Dr	Důvěrný rozkaz
DragPL 2	Dragounský pluk 2 (Čs. předválečná armáda)
dsl.	Délesloužící
ELAS	Ellinikós Laikós Apeleftherotikós Stratós (levicové řecké partyzánské oddíly)
F	Francie
HP 2	Hraničářský prapor 2 (Čs. předválečná armáda)
HPL 4	Hraničářský pluk 4 (Čs. předválečná armáda)
JDO 82	Jezdecký dělostřelecký oddíl 82 (Čs. předválečná armáda)
JP 8	Jezdecký pluk 8 (Čs. předválečná armáda)
KR	Kádrový rozkaz
LBA	Lehká brigádní ambulance (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
LD 3	Lehké dílny 3 (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
LP 2	Letecký pluk 2 (Čs. předválečná armáda)
LS	Letecká skupina (míněno čs. letectvo v Británii)
MPO	Motorizovaný přezvědný oddíl (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
MPr	Motorizovaný prapor (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
NT	Náhradní těleso
OKPÚV	Oddíl kanonů proti útočné vozbě (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
OPČ	Oddíl polního četnictva (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
PPL 8	Pěší pluk 8 (Čs. předválečná armáda)
PÚV 3	Pluk útočné vozby 3 (Čs. předválečná armáda)
RDZ	Rota doprovodných zbraní (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
SV	Střední východ
TP 1	Tankový prapor 1 (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
VB	Velká Británie
VCHÚ	Vojenský chemický ústav (Čs. předválečná armáda)
VO I	Velitelství oddílu I (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
VP	Velitelství pluku (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
VR	Velitelská rota (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
ZTR	Záložní tanková rota (součást Čs. samostatné obrněné brigády)
ŽP 2	Ženíjný pluk 2 (Čs. předválečná armáda)

PODĚKOVÁNÍ

Databáze by nemohla vzniknout bez podpory, pomoci a spoluúčasti řady institucí a jednotlivců. Poděkování v tomto ohledu patří především Vojenskému historickému archivu a jeho řediteli PhDr. Júliu Balážovi, CSc. za pochopení, podporu a trpělivost. Vroucí osobní poděkování patří mnohým zaměstnancům zmíněného archivu, zvláště pak Mgr. Martinu Flosmanovi, Ph.D., Mgr. Pavlu Heřmánkovi, Th.D., Mgr. Miroslavu Jelenovi a Mgr. Ericě Mrhalové, s nimiž bylo autorovi databáze strávit více než deset let v prostředí vstřícnosti, srdečné koležalinity a osobního přátelství. Při kompletaci databáze mi mnoho cenných informací, poznatků a zvláště energie a kamarádské podpory poskytl člen týmu celého projektu, PhDr. Jiří Neminář. Největší osobní dík patří PhDr. Vladimíru Pilátovi, CSc., který se po řadu let bezprostředně podílel na předchozích databázových projektech a který je původním autorem nebo spoluautorem a zpracovatelem mnoha zvolených řešení a postupů. Bez jeho hluboké erudice, pečlivosti, poctivosti v přístupu k historické práci a enormního pracovního nasazení by předchozí databázové projekty zůstaly pouhým torzem, a tato databáze by proto nemohla vůbec vzniknout.

Poděkování náleží všem institucím, které umožnily a svým vstřícným přístupem usnadnily výzkum materiálů. Vřelý dík patří autorům, nakladatelstvím, institucím a dalším majitelům a správcům autorských a licenčních práv, kteří souhlasili s publikováním kopií publikací.

(VÚA-VHA Praha)